

INFORMACIÓ ARQUEOLÒGICA
36/37 maig-desembre, 1981

EXTRET

EXCAVACIONS A LA CISTA DEL PLA DE LA PINASSA (SORBA; MONTMAJOR, BERGUEDÀ)

per JORDI ROVIRA I PORT
ALBERT LÓPEZ I MULLOR
ENRIC SANMARTÍ I GRECO

I. INTRODUCCIÓ; SITUACIÓ

En el decurs d'una prospecció realitzada pels sotasignats, de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona, al llarg del mes de novembre de 1980, la qual tenia la finalitat de preparar un informe sobre les restes arqueològiques afectades per la futura construcció de l'embassament anomenat de Sorba, hom redescobrí la sepultura megalítica anomenada del «Pla de la Pinassa».¹ La primera i única notícia detallada sobre aquest monument fou publicada per Mn. Serra Vilaró, antic director del Museu Diocesà,² de Solsona el qual realitzà, a començaments de segle, nombrosos recorreguts per tota l'àrea del Berguedà i el Solsonès. La sepultura del Pla de la Pinassa es troba ubicada en el paratge d'aquest nom, prop de la cabana de Can Gili, al costat esquerre d'un camí que surt del marge esquerre del riu L'Aigua d'Ora, afluent del Cardener, a uns 2 kms. de Sorba. Aquest camí travessa un bosc de pins, roures i alzines, tot seguint una de les antigues terrasses del riu, en direcció a la localitat de Sorba (fig. 1). El sepulcre es troba situat exactament a les coordenades: long. est 5° 39' 15", lat. nord 41° 57' 55", segons el full «Cardona», 330, del mapa a escala 1:50.000 de l'*Instituto Geográfico y Catastral*, a menys d'un metre del camí, a uns 15 metres del tàlweg del riu i a uns 500 metres d'altitud sobre el nivell del mar.

La sepultura del Pla de la Pinassa és ti-

pològicament una cista, la qual es trobava ja excavada quan Mn. Serra i Vilaró realitzà el seu estudi, segurament l'any 1915. Serra i Vilaró publicà una esquemàtica planta de la sepultura i una fotografia d'aquesta en la qual hom pot observar la inexistència de l'actual camí i que l'estat dels diferents elements del monument era pràcticament el mateix que en l'actualitat. És simptomàtic que el director del museu de Solsona refereixi la troballa només de dos fragments informes de ceràmica feta a mà i un fragment de ceràmica vidriada del segle XVIII, la qual cosa fa pensar que el sepulcre havia estat ja violat en èpoques anteriors. Tal vegada al segle XVIII, com fa constar Mossèn Serra. Per part dels signants d'aquest treball es realitzà durant el mes de novembre de 1981 l'aixecament planimètric de la sepultura i la total reexcavació del seu interior.³

2. DESCRIPCIÓ TIPOLÒGICA DEL MONUMENT. Solucions arquitectòniques

La cista fou aixecada amb pedra de marès, tot conservant-se a l'actualitat, encara que malmeses i desplaçades, la totalitat de les lloses que la conformaven (fig. 2). El terreny natural sobre el qual fou bastit el sepulcre està constituït per argiles amb un pendent pronunciat cap el llit del riu. La cista, que es troba en certa manera paral·lela a l'Aigua d'Ora, presenta, en l'actualitat, els

1. ALBERT LOPEZ, JORDI ROVIRA, ENRIC SANMARTÍ, *Resultats d'una prospecció arqueològica a la Vall de l'Aigua d'Ora, (Solsonès-Bages-Berguedà)*, a *Informació Arqueològica*, 35, gener-abril, 1981, pàgs. 110-114, especialment, pàg. 111.

2. J. SERRA VILARÓ, *Sorba, Pla de la Pinassa, a Megàlits neolítics, a Civilització megalítica a Catalunya, Contribució al seu estudi*, Musaeum Archaeologicum Diocesantum, Solsona, 1927, pàg. 90.

3. Excavació d'urgència programada per l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona i autoritzada per la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya amb data 10 de novembre de 1981. Volem agrair, des d'aquestes ratlles, al Sr. Antoni Parera, de Sorba, les seves amables indicacions i el seu ajut inestimable durant la nostra tasca d'excavació i la prospecció prèvia.

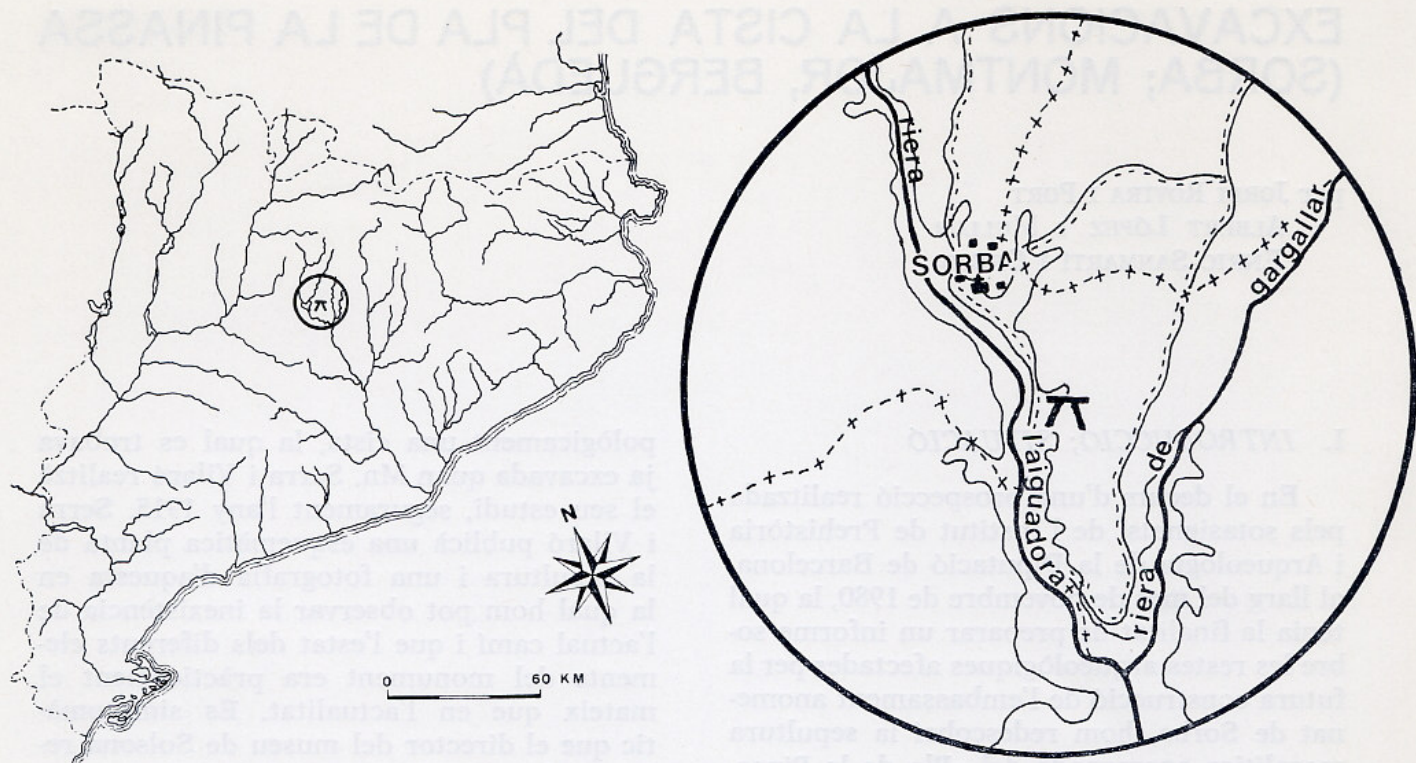

FIG. 1. Situació geogràfica de la cista del Pla de la Pinassa.

següents elements en la disposició que hom indica: una llosa, trapezoïdal, que anomenarem «de capçalera», malgrat que aquest terme no sigui adient per a una cista, adossada a l'argila retallada i disposada de cara al nord-est (fig. 3). És l'element lític de major altura i presenta un bon treball de desbast i d'acabat. Pel seu costat sud, aquesta llosa de «capçalera» es recolza justament a l'acabament de la llosa lateral sud-est, la qual posseïx una longitud que oscil·la entre 140 i 150 centímetres. De la mateixa manera que el bloc anterior, aquesta llosa lateral fou adossada al terreny natural retallat verticalment i, avui dia, presenta una petita inclinació cap a l'interior de la sepultura. L'aprofitament del material lític disponible per part dels bastidors del monument féu que el sector nord-est de la llosa lateral sigui força irregular, tot finalitzant en una punta més o menys arrodonida. Per aquest motiu, en època prehistòrica s'omplí el buit entre el sòl natural, la llosa lateral i la capçalera mitjançant una sèrie de pedres i còdols de diferents mides que, alhora que tapaven aquesta àrea, estabilitzaven i reforçaven tot el sector i dita llosa.

A l'altre costat, es troba abatuda a terra

per la seva cara externa la llosa lateral nord (figs. 3 i 5). La seva caiguda en direcció a la riera permet apreciar el magnífic treball de la base, que fou picada i allisada, la qual ofereix una superfície més ampla que la de l'extrem superior. Originàriament es trobava dipositada sobre quatre pedres subrectangulars col·locades justament en el límit de l'àmbit de la càmera i presenten una disposició escalonada de tal manera, que, alhora que suporten i falquen la llosa lateral nord, salven el desnivell del sòl, lleugerament inclinat cap al sud-oest. Aquestes pedres estan dipositades sobre l'argila natural del terreny —la més propera a la capçalera pràcticament plana, i les altres tres inclinades cap el nord-oest— i ajusten perfectament amb la cara inferior de l'ortostat lateral nord, que no és perfectament plana, sinó que mostra una lleugera inflexió (fig. 4).

Pel que fa a la llosa de cobertura, cal ressaltar que presenta unes dimensions notables i que no fou treballada d'una manera tan acurada com les altres lloses, sinó simplement desbastada. En l'actualitat, es troba partida en dos, fragmentada aproximadament per la meitat, pel seu eix longitudinal, i caiguda damunt de l'ortostat lateral nord

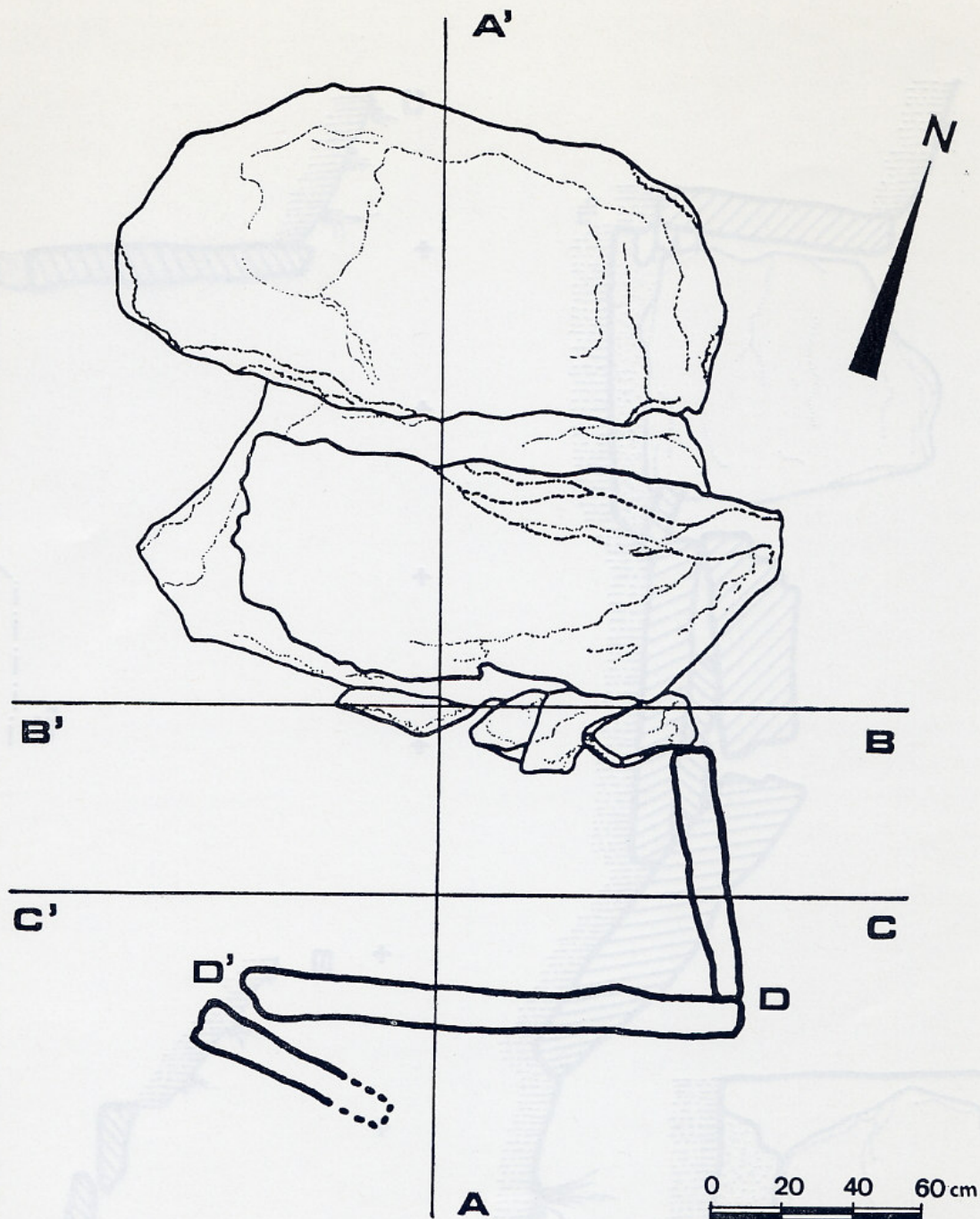

FIG. 2. Vista en norma verticalis de la cista.

i d'algunes pedres de mida mitjana, que possiblement havien format part de l'estructura sepulcral. La sepultura era tancada pel seu costat sud-oest per una altra llosa —en la qual és apreciable l'acció de talla per petites percussions que donen un aspecte rugós a la seva superfície —la qual avui es troba desplaçada, darrera de la llosa lateral sud-est, i recoberta d'argila.

3. ESTRUCTURA PSEUDOTUMULAR I ADAPTACIÓ AL TERRENY

El terreny sobre el qual hom bastí el sepulcre és argilós amb l'existència de pedres de marès i calcàries. En l'actualitat és apreciable la construcció d'un pseudotúmulo que es trobava constituït pel terreny natural retallat verticalment en el costat sud-

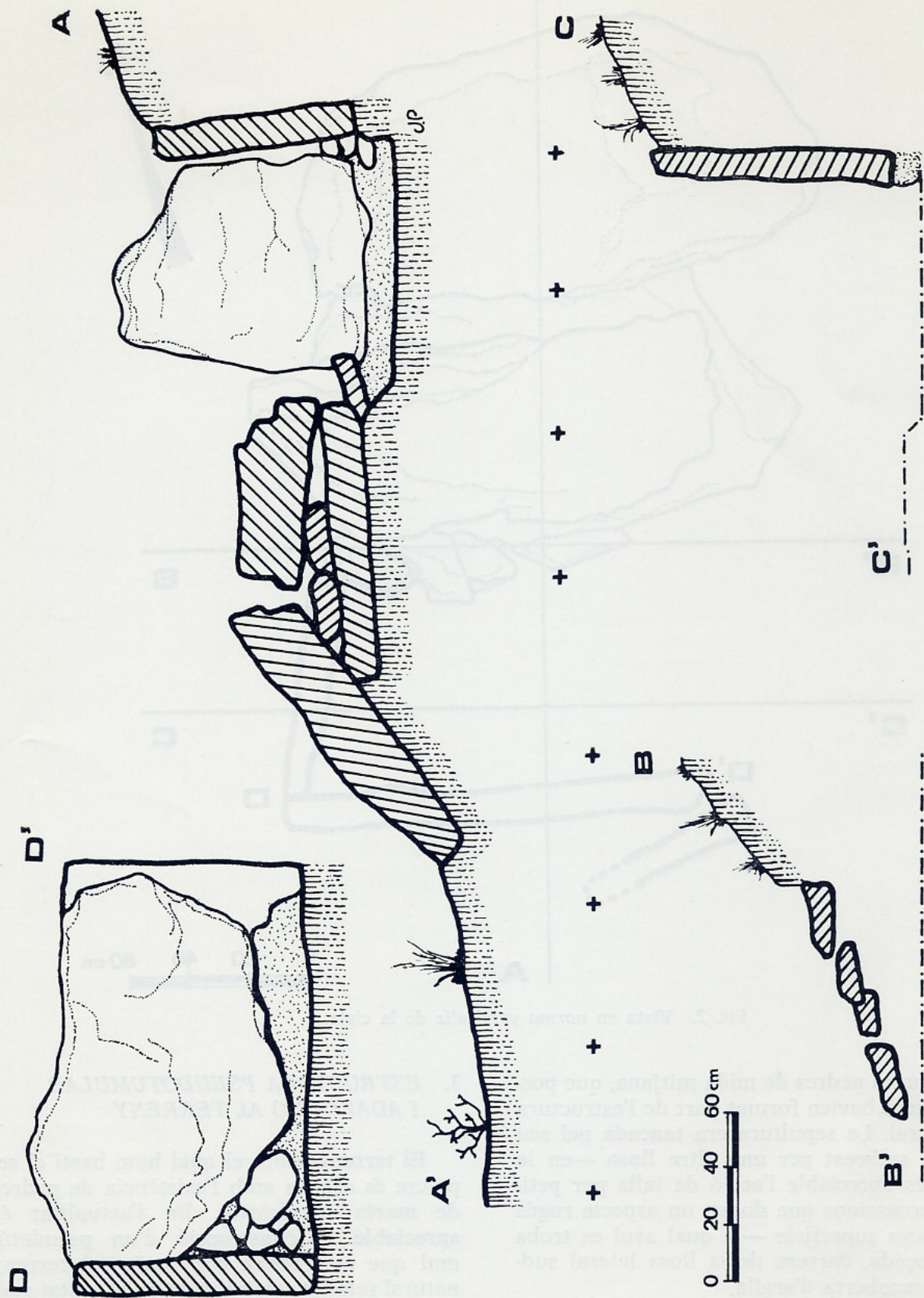

Fig. 3. Seccions est-oest (B'-B i C'-C) i nord-sud (A'-A), i vista lateral de l'ortostiat sud de la cista.

FIG. 4. Vista en planta de la sepultura una vegada finalitzada l'excavació. Hom aprecia al costat nord les pedres que serviren per falcar l'ortostat lateral septentrional.

FIG. 5. Vista general i detall de la sepultura. *Supra*: A l'esquerra i caiguda damunt l'ortostat lateral nord, s'aprecia la llosa de coberta fragmentada.

est, el qual a partir d'aquest punt presentava un lleuger pendent, el mateix del vessant de la serra sobre el qual es troba el sepulcre. Pel costat nord, també el mateix sòl natural d'argila de l'indret que seguia el pendent suara esmentat cap a la riera feia la funció d'una certa obra tumular. De fet, *stricto sensu* no podem parlar de túmul en aquest sepulcre i sí d'una excel·lent adaptació a la topografia del terreny que va ésser adientment aprofitada. Com en la quasi totalitat de les cistes, la sepultura del Pla de la Pinassa deuria presentar la seva llosa de cobertura al nivell del sòl; tal vegada, el desnivell entre el terreny del costat sud-est i el del nord deriva del fet que, en el moment de bastir la sepultura, hom retallà una superfície de terreny natural més ampla de la necessària per a la cambra sepulcral, i per aquest motiu, tot el sector extern a la llosa lateral nord fou ocupat per una petita obra de contenció amb funcions de túmul feta amb terra i pedres que, o per la mateixa erosió del terreny o per la violació del sepulcre, desapareguè.

4. TROBALLES REALITZADES I MATERIALS EXHUMATS

Malauradament, el sepulcre havia estat violat en època indeterminada, i, com ja hem esmentat a l'inici d'aquest treball, Mn. Serra i Vilaró apunta, en la seva publicació, que aquest fet podia haver esdevingut durant el segle XVIII, tot basant-se en la cronologia dels materials més moderns exhumats durant la seva excavació. Per la nostra part, l'excavació total de l'interior de la sepultura i la prospecció dels seus voltants, ens proporcionà la troballa de tres petits fragments ceràmics, dos d'ells fets a mà, i un altre possiblement fet a torn, que no forneixen cap indicació per la seva minúscula grandària sobre la forma de les peces a les quals pertanyien. Alhora exhumàrem deu pedres a l'interior de la cista d'unes dimensions que oscil·laven entre 15 i 30 centímetres. Entre elles cal fer referència a un còdol, procedent amb tota seguretat del proper riu Aigua d'Ora, d'unes dimensions de 16 per 10 centímetres, el qual presenta senyals de fregament intencional. No apare-

gueren restes òssies ni cap altre tipus de material arqueològic.

5. CONCLUSIONS

Malgrat que la sepultura del Pla de la Pinassa ha arribat fins a nosaltres ja excavada, almenys en dues ocasions, i no ha fornint cap material arqueològic significatiu, presenta l'interès de ser una altra construcció sepulcral que permet l'estudi de les tècniques constructives aplicades en aquest tipus de monument. En aquest cas, per les dimensions del sepulcre i pel sistema d'adaptació al terreny, molt corrent en les sepultures neolítiques de les comarques centrals de Catalunya, cal situar el monument megalític del Pla de la Pinassa dins del grup de les cistes del Neolític Mig i Recent dels altiplans i serralades centrals catalanes, distribuït fonamentalment per les comarques del Berguedà, Solsonès, Bages i Moianès, amb perllongacions cap a la Catalunya Meridional i Occidental i certs indrets de la conca fluvial del riu Llobregat. Precisament l'àrea on es troba ubicada la cista del Pla de la Pinassa és particularment rica en aquest tipus de manifestacions megalítiques, datables entre mitjan del quart mil·lenari i inicis del tercer, fins fa poc incloses dins de la «Cultura dels Sepulcres de fossa» i recentment individualitzades com a pertanyents a un nou grup, horitzó o fàcies neolítica anomenada «de les cistes neolítiques».⁴

4. Fonamentalment, vegeu al respecte:

Miquel CURA I MORERA, *Consideraciones sobre los enterramientos en cistas neolíticas y su evolución posterior en Catalunya*, a *XIII Congreso Nacional de Arqueología*, Huelva, 1973, Zaragoza, 1975, pàgs. 279-289.

Miquel CURA I MORERA, *El Grup cultural de les cistes neolítiques del Pre-Pirineu Català («El Solsonià»)*, a *Primer Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*, Cypselà I, 1976, pàgs. 49-52.

Miquel CURA I MORERA, Josep CASTELLS, *Evolution et typologie des mégalithes de Catalogne*, a *L'Architecture mégalithique*, Colloque du 150 anniversaire de la Société Polymathique du Morbihan, Vannes, 1977, pàgs. 71-97.

Miquel CURA I MORERA, *El sepulcre megalític de Can Cuca (Su, Solsonès) i consideracions sobre el megalitisme a l'interior de Catalunya*, a *Fonaments*, 2, Curial, 1980, pàgs. 59-68.

Jordi ROVIRA I PORT, *El neolític a la Catalunya occidental a El neolític a Catalunya, Taula Rodona de Montserrat*, Montserrat, 1981, pàgs. 201-208.